

P r i k a z i i o s v r t i

O VATIKANSKOJ DIPLOMACIJI I MEĐUSOBNOM INKLUZIVIZMU

N. Eterović: *TIHA MOĆ – Diplomacija Svete Stolicy*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2024., str. 529

Ova knjiga pruža uvid u jedan značajni dio diplomatske, ali i intelektualne biografije autora. Upoznajemo se tako s njegovim teološkim pogledima, posebno s njegovim prikazima i interpretacijama odnosa Crkve i države kakav zastupa teološko-politička teorija i diplomatska praksa Svete Stolicy. Autor je vatikanski diplomat, ali i teolog. Istina, vatikanska diplomatska djelatnost dubinski je prožeta teološkim načelima, ciljevima i etičkim interesima. Međutim, znamo vrlo dobro da svi profesionalni diplomati Svete Stolicy nisu jednako zainteresirani za produbljivanje teološke potke vatikanske diplomacije. Njihovom *formom mentis*, a time i njihovim pristupom problemima ipak često prevladava pragmatični kanonsko-pravni mentalitet. Teološko promišljanje crkveno-pravne prakse tih diplomatskih profesionalaca uglavnom se kreće na razini ponavljanja teološke šablone. Nikola Eterović, naprotiv, investira odavno značajnu analitičku pažnju vrijednosnim opcijama, teološkim pomacima i političkim afinitetima koji potom izričito ili pak implicitno nalaze svoj izraz u diplomatskoj praksi Svete Stolicy. Već negdje na polovici svojega diplomatskog služenja Nikola Eterović sabrao je svoje dotadašnje rasprave i članke pod programskim naslovom *Diplomacija i Teologija* (2002.). Time je na neki način očitovao svoj programski interes za teološke tematike u diplomatskom kontekstu. U svim ostalim radovima, konferencijama i knjigama, koji su izričito posvećeni prikazu i analizi ciljeva, struktura i načina funkcioniranja vatikanske diplomacije, Eterović uvijek posvećuje znatnu pažnju uočavanju njezinih temeljnih diplomatskih polazišta i ciljeva, ali i procjeni stvarne teološke učinkovitosti, odnosno uspješnosti.

Čitajući tako i ovaj njegov zadnji prikaz fenomena vatikanske diplomacije, želio bih skrenuti pozornost na nekoliko teološki relevantnih momenata koje Eterovićeva analiza vatikanske diplo-

macije posreduje čitatelju zainteresiranom u prvom redu za teološku dimenziju vatikanske diplomacije.

Sam naslov ove knjige *Tiha moć - Diplomacija Svete Stolice* sažimlje u sebi neke od temeljnih karakteristika vatikanske diplomacije. To zacijelo nije „diplomacija topovnjača“ koja se služi klasičnim ucjenama/prisilama vojne ili ekonomske naravi. Ona se temelji isključivo na moralnom autoritetu Svete Stolice kao upravnom središtu Katoličke Crkve. Premda se u svojoj institucionalnoj metodologiji koristi uobičajenim diplomatskim komunikacijskim i protokolarnim oblicima¹ kao i primjenom međunarodnog zakonodavstva, autoritet papine diplomacije, a time i njena „**moć**“, koja je drugo ime za određenu uspješnost, isključivo je duhovne naravi, kako u svojim polazištima, tako i u svojim konačnim ciljevima. Sukladno tome vatikanska diplomacija djeluje s velikom dozom obazrivosti i kršćanskog razbora. Eterović pak dovoljno uvjerljivo pokazuje da ono naslovno „**tiho**“ ne znači isto što i masonski tajno s netransparentnim ciljevima. Naprotiv, vatikanska diplomacija trudi se više ili manje uspješno zastupati na svjedočki način u crkvenoj, društvenoj i političkoj javnosti univerzalne etičke i evanđeoske vrijednosti.

Autor u ovoj zbirci tekstova opisuje akribično, s puno kronološki veoma preciznih detalja, i nekoliko uspješnica novije povijesti vatikanske diplomacije. Tu mislim na kronološku rekonstrukciju diplomatsko-pastoralnog angažmana Svete Stolice u njemačkim zemljama tijekom zadnjih stotinjak godina, na vatikansku *ostpolitik* s naglaskom na djelovanje vatikanske diplomacije pod ravnanjem Ivana Pavla II. u godinama koje prethode i koje slijede pad Berlinskog zida 1989. S puno autobiografskih sjećanja na neosporiv vlastiti značajan doprinos Eterović opisuje uspješnu diplomatsku komunikaciju s konfesionalno i religijski pluralnom situacijom u Ukrajini kao i važnu ulogu Svete Stolice u veoma kompleksnom procesu koji je doveo do međunarodnog priznanja Republike Hrvatske. Tome valja nadodati i njegove informativne priloge o značenju i strukturi vatikanske konkordatske prakse.

U svim ovim tekstovima lako je uočljiva teološko-pastoralna potka vatikanske diplomatske djelatnosti. Struktura, stil, jezik, ciljevi upućuju na to da je diplomatsko djelovanje Svete Stolice više

¹ Za vatikansku diplomaciju P. Parolin tvrdi da ona kao i sve druge diplomacije teži "uvjeravati diskretno i djelovati s razboritošću": P. Parolin, *Lectio Magistralis del cardinale Segretario di Stato al „Dies accademicus“ della Pontificia Università Gregoriana*, (preuzeto s interneta: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/03/11/0178/00402.html>).

ili manje uspješan, specifičan oblik evangelizacije koji u konačnici teži dati svoj doprinos širenju i dubljem ukorjenjenju vrijednosti Kraljevstva Božjeg. Uvijek je zapravo diplomacija Svete Stolice imala ekleziološku dimenziju. Otkada postoji, tamo negdje od 4. stoljeća, papina diplomacija težila je očuvanju i jačanju zajedništva u vjeri i ljubavi između pape i mjesnih crkava. To nije mogla zasjeniti ni činjenica da je u stoljećima „ancien regime-a“ crkvena diplomacija težila učvršćenju papine političke moći. Međutim zadnjih stotinu godina, a posebno zadnjih desetljeća, vatikanska diplomacija promiče isključivo humane, etičke i evanđeoske vrijednosti. Te pak vrijednosti nedvojbeno odražavaju temeljnu vezu zajedništva vjere između crkvene središnjice i mjesnih crkava kao i između samih mjesnih crkava. One omogućuju ili barem promiču slobodan, miran život i razvoj katoličkih zajednica neovisno o njihovu većinskom ili manjinskom statusu. Ali isto tako te vrijednosti, sporazumno ugrađene u zakonodavstva raznih država, pridonose smanjenju društvene konfliktualnosti, jačanju društvenog veza, a time i skladnijem funkcioniranju pojedinih društava kao i dobrim odnosima među državama.

U svojim prikazima diplomatskih procesa i postignutih razina kvalitete odnosa između Svete Stolice i pojedinih država Eterović često navodi temeljne vrijednosti koje vatikanska diplomacija teži ugovorno ugraditi u državna i međudržavna zakonodavstva. Spomenimo samo neke. To su religijska sloboda, mir, razlikovanje crkve i države, poštivanje dostojanstva ljudske osobe i svjetonazorskih razlika, smanjenje gospodarskih nejednakosti, stvaranje među ljudima i narodima pravednijeg moralnog poretka, regionalna i kontinentalna suradnja, ekumenski i međureligijski dijalog, poticanje pregovora među zaraćenima itd.²

Sve te vrijednosti daju se lako protumačiti kao vrijednosti koje komuniciraju sa stvaralačko-spasenjskim planom ljubavi koji Bog ima s ovim svijetom. Stoga se može reći da u motivacijskoj srži vatikanske diplomacije kakvu nam je predočio u svojoj knjizi Nikola Eterović, stoji u biti kršćanski *caritas*. On je nadahnuće, snaga, ali i konačni cilj diplomatskog djelovanja Svete Stolice. Vatikanska diplomacija se uza sve ograničenosti i kompromise ipak trudi približiti idealu političkog djelovanja kakav je lebdio pred očima pape Pavla VI. kada je ustvrdio da je „politika najviši i najzahtjevniji oblik karitativne ljubavi“.³

² N. Eterović, *Tiha moć...*, str. 156-158.

³ E. Versace, L'analisi. Montini, 'il genio della carita' tra politica, pastorale e amicizia, *Avvenire*, 29. maggio 2021. (preuzeto s internet: <https://www.avvenire.it>).

Time zacijelo diplomacija Svete Stolice ima nadahnjujuću i pedagošku funkciju za katolike angažirane na bilo kojoj razini političkog djelovanja. Jer za katolika je političko djelovanje zauzeto nastojanje nadahnuto karitativnom energijom da se ne samo osobne profesionalne kompetencije nego i osobna etičko-moralna vizija ljudske stvarnosti pokuša pretočiti kroz političko-kulturalni dijalog u zajedničku kulturu suživota. Naime, u vremenima radikalne vjerske, svjetonazorske i političke pluralizacije svih društava postupna izgradnja prihvatljive kulture suživota postala je neodgovorna nužnost. Bez izgradnje zajedničke kulture suživota slabi društvena veza koja je temeljni preduvjet ostvarivanja općeg dobra, a time i funkcioniranje samog društva.

Diplomacija Svete Stolice kakvu nam predložuje Nikola Eterović zaista je paradigmatički primjer „tihe moći“ koji pokazuje kako izgrađivati kulturu mirnog i skladnog suživota svjetonazorski, religijski pa i interesno različitih društvenih subjekata. Svojim iskustvom, svojom nenametljivom, strpljivom metodom, a nadasve evangelizacijskom motivacijom svojeg poslanja prožetom karitativnim nabojem, diplomacija Svete Stolice predstavlja trajan paradigmatički egzistencijalni poticaj za one katolike koji se u pluralnim društvima suvremenosti trude živjeti kršćansku viziju smisla kozmičke i ljudske stvarnosti. Dakle, vatikanska diplomacija teži ne samo osigurati institucionalne uvjete za slobodan, miran i društveno kreativan život katolika i njihovih crkvenih zajednica, već joj na srcu leži zajednička dobrobit cjelokupnog društva u kojemu žive katolici. Stoga svi uspješni dogovori vatikanske diplomacije uvijek u sebi nose i moralnu obavezu za lokalne katolike da investiraju kako svoje profesionalne kompetencije tako i svoj svjedočki karitativni naboj u izgradnju dobrobiti svih sugrađana. Pritom su im, jasno, uzor upravo proklamirani/zastupani vrijednosni ciljevi i dijaloška metoda vatikanske diplomacije.

I tu se sada nameće nužnost izgradnje i prakticiranja otvorenosti za vrijednosti drugih, svjetonazorski različitih. Kreativni suži-

it/chiesa/pagine/montini-il-genio-della-carita). Zanimljivo je čuti o toj temi i razmišljanje Giorgia La Pire, koji na neki način razvija značenjski naboj misli pape Pavla VI.: "Ne valja reći kao što se to obično na neozbiljan način kaže: politika je jedna 'ružna stvar'! Ne, politički angažman – tj. angažman usmjeren na kršćanski nadahnuto izgradnju društva u svim njegovim segmentima počevši od ekonomskog – je angažman humanosti i svetosti. Riječ je o jednom angažmanu koji mora sakupiti napore cijelog života satkanog od molitve, meditacije, razboritosti, moralne snage, pravde i karitativne ljubavi." G. La Pira, *La nostra vocazione sociale*, AVE, Roma, 1945. (preuzeto s interneta: <https://www.fondazionealapira.org/wp-content/uploads/2022/07/giorgio-la-pira-la-santita-un-politico-1.pdf>).

vot u modernim društvima ovisi o uočavanju i mogućem pozitivnom vrednovanju vrijednosnih predodžbi i stavova drugih religija i drugačijih svjetonazora. Eterovićev prikaz funkcioniranja vatikanske diplomacije pokazuje zorno na konkretnim povijesnim primjerima kako su se odvijali dijaloški procesi koji su težili pronaći dodirne točke između različitih svjetonazorskih i religijskih slika svijeta i poimanja društva.

Autor u završnom dijelu svoje knjige okuplja više svojih teoloških prikaza klasičnog katoličkog poimanja antropologije i društva koje prožima i motivira diplomatska nastojanja Svete Stolice. Međutim iz njegovih rekonstrukcija mnogih diplomatskih procesa, koji su u konačnici urodili plodom konkordatskih ugovora, lako je uočiti da diplomacija Svete Stolice u biti pretpostavlja, možda više implicitno, neku vrst međusobnog etičko-teološkog inkluzivizma. Traganje Svete Stolice za mogućim pravno uobličanim dogovorom s državama čija su društva većinski konfesionalno, religijski i svjetonazorski pluralna, polazi od uvjerenja da u tim društvima postoje/ funkcioniraju u praksi vrijednosti kršćanima više ili manje prihvatljive premda su njihova teoretska tumačenja često teološki ili filozofski drugačija od uobičajenog kršćanskog utemeljenja tih vrijednosti. S druge pak strane, diplomatska nastojanja Svete Stolice pretpostavljaju i očekuju također da i druga ugovorna strana na razini političkih pa i vjerskih predstavnika društvene većine prepozna u vatikanskim ugovornim prijedlozima (kao što su religijska sloboda, mirotvorstvo, nepovredivost ljudskog dostojanstva, pravičnost, solidarnost, nenasilje, ekološka svjesnost itd.) vrijednosti koje i sama podržava i za koje se i sama zauzima. Riječ je uvijek o jednom strpljivom dijaloškom procesu koji kritički uvažava razlike, ali i trajno traži moguće vrijednosne podudarnosti utemeljene na dosegnutoj razini globalnog etosa čovječanstva i njegovih aktualnih političkih interpretacija.

Tako se može reći kako vatikanska diplomacija u biti nastoji pretočiti u političko-pravnu praksu na Saboru prihvaćeno jedinstvo naravi i milosti, odnosno jedinstvo stvaralačko-spasenjske povijesti čovječanstva u kojoj Bog djeluje ne samo na razini biblijske povijesti već se njegov spasenjski dijalog, premda fragmentarno i nesavršeno, ali ipak stvarno, događa na razini cjelokupne povijesti čovječanstva, u svim osobnim i zajedničarskim religijskim i kulturnim kontekstima izvan izričitog katoličkog ili kršćanskog prostora. Stoga možemo reći da je vatikanska diplomacija, kako ju opisuje Nikola Eterović, između ostalog i jedna često uspješna dijaloška teologija religija u praksi. Time je na neki način biografska teološka para-

bola ovog autora sačuvala svoj kontinuitet. Naime, Nikola Eterović već je na samom početku svojeg profesionalnog diplomatskog djelovanja uočio veliku važnost teologije religija u ovom našem globalnom i svjetonazorski sve više pluraliziranom svijetu. Svoje doktorski rad iz teologije posvetio je upravo teologiji religija, ispisujući uspješnu analizu teološkog shvaćanja religija velikog teologa Henrija De Lubaca. Ova njegova zadnja knjiga svjedoči uvjerljivo da je Nikola Eterović tom mladenačkom teološkom interesu ostao vjeran do kraja. Kroz mnoga desetljeća on je zajedno sa svojim kolegama iz vatikanske diplomacije prakticirao/živio teologiju religija na razini osobnih dijaloških susreta s predstavnicima različitih religijskih i inih svjetonazora.

Nikola Bižaca